

УДК 81'42'37:316.77

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ В ХУДОЖНІХ КАЗКАХ ГЕРМАНА ГЕССЕ

Губа Л.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розглядається концептуалізація простору в текстах художніх казок німецького письменника Германа Гессе. Головною когнітивною стратегією у аналізованих текстах була визначена стратегія поділу простору на «зовнішній» (відкритий) та «внутрішній» (закритий). Аналіз фантастичного простору казок Г. Гессе уможливив виділення наступних диференційних ознак: «відкритість», «закритість», «горизонталь», «вертикаль», «протяжність», «відсутність протяжності в просторі». За напрямом просторової топографії в аналізованих текстах було виділено горизонтальний та вертикальний простір.

Ключові слова: категорія простору, концептуалізація простору, когнітивні стратегії, художня казка, просторові відношення, Герман Гессе.

Постановка проблеми. Специфіка казок Г. Гессе полягає в існуванні двох типів хронотопу: реального (він є фундаментом, на якому вибудовується сюжетно-подієва канва тексту) та ірреального, фантастичного (вона приймає участь у трансформації простору). Межа між цими типами простору в світі казок німецького письменника дуже хитка, а переходи із одного в інший можуть відбуватися миттєво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Застосування методів когнітивної лінгвістики до дослідження художніх текстів визначає становлення окремої маргінальної галузі на межі лінгвістики тексту, когнітології, поезики й літературознавства – когнітивної поезики. Фундатором цієї галузі вважають Р. Цура [8]. Сьогодні проблематика когнітивної поезики розробляється у США та Великобританії [7, 9], у Німеччині [10, 11, 12], а також в Україні [1, 2, 3, 4, 5]. Когнітивна поезика ґрунтується на положенні про те, що «художня свідомість підпорядковується певним загальним когнітивним принципам, які накладають когнітивні обмеження на логіку поетичної уяви, побудову художнього дискурсу, формування і функціонування поетичних фігур» [11, с. 19].

Метою статті є розгляд концептуалізації простору в текстах художніх казок німецького письменника Германа Гессе.

Виклад основного матеріалу. Мінімальною суб'єктивністю у відтворенні простору є повна відсутність у тексті дієслів сприйняття, що відображають позицію суб'єкта. Суб'єктна позиція у зображенні конкретного типу простору має кілька способів вираження: приписування просторовим реаліям емоцій суб'єкта сприйняття; уособлення просторових реалій; перехід від абстрактного простору до простору сприйняття тощо.

Художній простір літературного тексту завжди заповнений і предметний. Поза предметами (у широкому значенні цього слова: будь-який опис пейзажу, інтер'єру) він не існує. Предмети визначають межі простору й організують його структурно, наділяючи певною значимістю [6, с. 234]. На такому фоні зображення порожнього простору – достатньо виразний авторський прийом.

Художній простір поділяється на певні частини, «наповнення» яких, власне, і показує нам, про який тип простору йдеться у конкретному тексті. У даній статті пропонується виділення трьох типів художнього простору в текстах художніх

казок Германа Гессе – реального (географічного), психологічного та фантастичного простору.

Просторова організація тексту стає організуючим елементом, довокола якого вибудовуються його непросторові характеристики. Скажімо, коли ми говоримо про рух по вертикальній вісі (верх – низ), то зло й негативні емоції завжди розміщуються внизу, а добро та позитивні емоції відповідно зверху.

Оскільки художній простір дискретний, нерівномірний та неоднорідний у різних частинах, а також той факт, що його можна описати за допомогою різних опозицій (верх/низ, закритий/відкритий, свій/чужий, близький/далекий, горизонтальний/вертикальний), свідчить про особливу значимість поняття *межі*.

Виражаючись термінами семантики можливих світів, важливо зазначити, що **характерною властивістю** фантастичного простору в казках Германа Гессе є нівелювання межі між дійсним світом та дійсним світом конкретного літературного тексту, це виражається у ігноруванні відношень доступності та нейтралізації просторових опозицій, котрі власне і розмивають чіткість цих меж.

Ірреальність пов'язана з абстрактними сутностями, які є результатом ментальної діяльності людини. Перебуваючи у фіктивному світі, люди-персонажі категоризують об'єкти та їх властивості аналогічно до матеріального світу, тому в можливих світах сутності, що розглядаються, тотожні або подібні до істот чи неістот дійсного світу, тобто механізм категоризації об'єктів фантастичного світу ґрунтується на асоціативному сприйнятті реального світу.

Головною когнітивною стратегією у проаналізованих текстах була визначена стратегія поділу простору на «зовнішній» (відкритий) та «внутрішній» (закритий). Композиційно художній простір може розподілятися не лише за параметром відкритий/закритий, а й за параметром верх/низ. Кожен із цих чотирьох параметрів має функцію забезпечення концептуального змісту тексту. Скажімо, відкритий художній простір зазвичай вербалізується пейзажними описами природи, хоча насправді він слугує лише фоном, який відображає внутрішній стан персонажа. Таким чином, художній простір впливає на репрезентацію зовнішнього (відкритого) простору в тексті, коли загальна обстановка, кольори та звуки насправді відображають внутрішні хвилювання персонажів. швидкість з якою пропливають хмаринки,

пориви вітру, яскраве та тепле сонячне світло: *«Wie tat sich da der Reichtum des Lebens auf! Wie wurde gelacht, wie wurde Beifall gerufen, gekräht, geklatscht, gestampft, gewiehert! / Wunderbar lief das Wiesel, und zauberhaft sang die Lerche, prachtvoll marschierte der geblähte Truthahn, und unglaublich flink kletterte das Eichhorn»* [13, с. 179].

Закритий (внутрішній) простір побудований за іншим принципом. Такому типу простору властива певна закінченість та обмеженість у вимірі простору. Зазвичай він локалізується всередині приміщень або це можуть бути, наприклад, емоції та почуття людини, «замкнені» у межах людського тіла. У моделі внутрішнього простору змінюється не тільки об'єм, але й когнітивний зміст. Базові просторові категорії виражаються через умовні осьові виміри горизонтального та вертикального типів. Додатково сюди можна включити поняття «місткості» чи «контейнера».

Аналіз літературних текстів Германа Гессе показав, що закритий (внутрішній) простір у творах німецького письменника відповідає загальним принципам моделювання закритого простору. Цей простір має чіткі межі, що відповідають межах приміщень чи межах людського тіла. Він суб'єктивний, оскільки створений самою людиною, а тому часто є відображенням її характеру, способу життя чи світогляду. Людина – центральний елемент такої системи, хоча у текстах Германа Гессе головні герої чи сам автор завжди прагнуть подолати межі внутрішнього простору, вийти за межі: *«Mochte nun Sonne oder Regen sein, der Mutter Gesicht hold oder sauer, das Essen zart oder grob, solange der Zauber wahrte, hatte dies alles keine Macht, keine Stimme, hatte gar keine Wirklichkeit, fand irgendwo im Wesenlosen statt, in einer Zeit, die nicht heute, an einem Ort, der nicht hier war»* [14, с. 356].

Аналіз фантастичного простору казок Г. Гессе уможливив виділення наступних диференційних ознак: «*відкритість*», «*закритість*», «*горизонталь*», «*вертикаль*», «*протяжність*», «*відсутність протяжності в просторі*». Розглянемо нижче кожну із запропонованих ознак окремо.

За напрямом просторової топографії в аналізованих текстах було виділено горизонтальний та вертикальний простір. *Горизонтальна* орієнтація простору у літературному творі, перш за все, виражається в топосах «відкритого простору»: поле, океан, степ, пустеля. *Вертикально* художній простір у «можливих світах» Германа Гессе можна розкласти на три рівні: небесний світ або «верх» (небо, сонце), реальний, матеріальний світ або «середина» (земля, гори, річки, село) та підземний світ – «низ» (земні надра, підземний світ).

Закритий та *відкритий* простір у літературному тексті номінує просторову локалізацію художньої дії. Закритість простору передбачає його обмеженість та неможливість виходу за визначені межі, відкритий простір – це необмежена протяжність в усіх вимірах та напрямках. Закритий простір у художніх творах це, перш за все, зображення приміщень та будівель, в той час, як відкритий простір – репрезентація природних та космічних площин.

Простір у літературному тексті здатний деформуватися, тобто може виходити за межі ви-

значеного для нього кордону, тобто межі простору можуть розширюватися чи розтягуватися або навпаки звужуватися.

У «можливих світах» казок Германа Гессе ми зустрічаємо закритий та відкритий тип простору. *Закритий* простір репрезентується описами інтер'єрів, внутрішньої частини будівель, закритих ділянок тощо. Функцією закритого простору є фокусування уваги читача на якихось особливих рисах характеру персонажів чи на змінах, котрі відбуваються у його психологічному стані, оскільки відкритий простір спонукає до розсіювання уваги та втрати просторових орієнтирів.

Для розрізнення цих двох типів простору використовується поняття *межі*, яка поділяє художній простір відповідно на відкритий та закритий.

Важливу роль у фантастичному типу простору текстів казок німецького письменника відіграє *вертикальна* вісь художнього простору. Наші спостереження показують, що «верх» часто асоціюється із позитивними подіями, скажімо, із персонажами відбуваються речі, які сприяють врівноваженню їх психологічного стану. «Низ» часто пов'язаний із подіями, що описують неприємні відчуття та переживання героя.

Така смислова навантаженість вертикальної осі художнього простору зумовлена підсвідомими асоціаціями читача із поняттями рай (верх) та пекло (низ), які конструюють опозицію добре – погано.

Мовні маркери художнього простору в «можливих світах» не обмежуються номінацією реально існуючих показників місця дії. Окрім топонімічних позначень простору, лексичних одиниць, котрі функціонують в мові як просторові орієнтири, найбільш художньо релевантними виявляються не узуальні, а оказіональні орієнтири, створені автором досліджуваних у роботі текстів.

Основними характеристиками сприйняття простору вважаються: матеріальність, тривимірність, структурованість, антропоцентричність та суб'єктивність. Для репрезентації основних параметрів тривимірності простору в казках Германа Гессе слугують префікси локальної семантики. Ними можна виразити всі виміри простору:

1) для вербалізації параметра «горизонталь» використовуються префікси, котрі номінують рух вперед (*vor-*, *voran-*, *fort-*) – назад (*zurück-*); вздовж (*entlang-*, *vorbei-*, *vorüber-*) та впоперек (*über-*, *hinüber-*); рух, спрямований до орієнтира (*an-*, *heran-*, *zu-*, *herzu-*, *hinzu-*) – рух, спрямований від орієнтира (*ab-*, *davon-*, *fort-*, *ver-*, *weg-*); зустрічний рух (*entgegen-*); рух по колу (*um-*, *herum-*, *umher-*). Розглянемо на прикладах із текстів, що аналізуються: маніфестація руху вперед – *«Dann kam eine gute, gangbare Strecke, sie lösten ihr Seil und schritten eifrig voran»* [13, с. 43]; руху вздовж – *«Nun aber zeigte sich, so weit zu sehen war, die ganze Fluh entlang ein kleines Steingessimse, zum Teil mit Gras bewachsen und eben breit genug, um Fuß hinter Fuß darauf zu setzen»* [13, с. 44]; рух, спрямований у напрямку від просторового орієнтира – *«Er sah ihr mit einem fast grausenden Erstaunen in die ruhigen Unschuldsgaugen, und ehe er fortging, sagte er...»* [13, с. 36].

2) для номінації просторового параметру «вертикаль» у німецькій мові за допомогою ло-

кальних префіксів репрезентується рух суб'єкта вгору (*auf-*, *herauf-*, *hinauf-*): «Und als er spät am Abend immer noch dort oben saß, **stieg** seine Herrin selber mit einer Ampel in der Hand zu ihm **hinauf**» [13, с. 20]; або рух вниз (*ab-*, *herab-*, *hinab-*, *unter-*, *herunter-*, *hinunter-*; *nieder-*, *hernieder-*): «...und der Pfad **sank** nach innen **hinabwärts** wie in den Kelch einer ungeheuren Blume **hinunter**» [13, с. 161];

3) просторовий параметр «глибина» (вміщення) актуалізується префіксами із значенням спрямованості руху всередину (*ein-*, *herein-*, *hinein-*): «Heimlich stach ihn der Stolz, daß er, der vaterlose Abenteuer, als Herr in eine befestigte römische Stadt **eintritt**» [14, с. 299] та рух назовні (*aus-*, *heraus-*, *hinaus-*, *hervor-*): «Jetzt könnte ich zum Beispiel ein hübsches Lied singen von einem jungen Mädchen, das **kommt** aus dem Wald **heraus** und bringt den Schmitter ihr Essen» [13, с. 57]; а також рух із семантикою «проходження крізь щось» (*durch-*, *hindurch-*): «Boten mit dem großen Liebesruf **hatten** alsbald nach der schrecklichen Stunde die benachbarten Gegenden **durchheilt**...» [13, с. 94].

Антропоцентричність художнього простору під час його опису мовновиражальними засобами – дієсловами та префіксами – виявляється в тому, що процеси, котрі відбуваються в природі (дощ, сніг, блискавка, рух небесних світил по горизонтальній осі тощо) вербалізується у казках Германа Гессе з точки зору перспективи спостереження їх людиною, а також засобами, що слугують для опису руху живих істот: «<...> und wo Faldum gewesen war, da **wogte** weit und rauschend **das unendliche Meer**, und **darüber** gingen im Wechsel **die Sonne** und **die Sterne hin**» [13, с. 135]. Співставляючи себе із навколишньою дійсністю, людина вимірює її своїм власним масштабом, міра якого знаходиться у ній самій.

Вербалізація суб'єктивності простору безпосередньо відображається у казках німецького письменника. Це полягає у використанні спеціальних лексичних засобів, котрі актуалізують простір як складову частину сфери суб'єкта. Доказом цього слугують своєрідні мовні маркери – префікси *hin-* та *her-*, які вважаються дейктичними елементами і виражають позицію мовця, з точки зору якого оцінюється процес переміщення: «Da begann die Straße zu steigen, der Bach bog sich zur Seite, und eine steinerne Brücke **führte hinüber**» [13, с. 118]. Завдяки даним компонентам у німецькій мові фіксується місцеположення мовця, а також його перспектива бачення руху.

Другою функцією поняття *межі* художнього простору (окрім диференціації простору на відкритий та закритий, що було розглянуто вище) є уможливлення виділення такого поширеного у текстах Г. Гессе семантичного різновиду просторових відношень як ВМІСТИЛИЩЕ. Характерними ознаками даного типу просторового відношення є його вербалізація за допомогою лексем, які містять семи «місткості», «нааявності внутрішньої частини», «заповненості» чи «незаповненості», «пустоти». На матеріалі казок німецького письменника вживалися, зокрема, такі лексеми: *прийменники* *in/aus*, *inmitten*, *innerhalb* у своєму просторовому значенні: «...dann **verging alle Härte in ihrem Herzen** und sie küßte ihn vorsichtig, daß er nicht erwache» [13, с. 70]; «...und alles war

beladen mit den schönsten Blumen aus Gärten und Treibhäusern» [13, с. 111]; *прикметники* – *leer*, *voll*, *innen*: «Aber **in sich innen** fühlte er ein Wesen, das nicht Bild war, dem folgte er, und **das Wesen in ihm** konnte zuzeiten sprechen...» [13, с. 160]; «...und möchte ihm gern ein Königsschloß und **einen Sack voll Goldstücke** schenken...» [13, с. 67].

До цієї групи лексем відносяться також *дієслова* зі значенням «наповнення вмістом/виймання вмісту» – *leeren*, *füllen*, *erfüllen* тощо: «**Er leerte ein paar Becher von dem süßen, ölfarbigem Zypernwein** und begab sich früher als die andern nach Hause» [13, с. 16]; «**Diese Gottheit**, und noch andre, haben sich meiner Kinderjahre angenommen und **haben mich**, lange schon ehe ich lesen und schreiben konnte, **mit morgenländischen, uralten Bildern und Gedanken so erfüllt**...» [там само, с. 197]; *іменники*, що номінують місткості – *die Fülle*, *der Becher*, *das Glas* та інші: «Eine ganze Weile sang ich munter zu, bis ich aufhören mußte vor lauter **Fülle**...» [13, с. 58–59]; «Der ging auf Augustus zu, nahm ihm sorglich **das volle Glas** aus den Händen...» [там само, с. 78].

Розглянемо уривки з просторовими прийменниками, де поняття ВМІСТИЛИЩЕ може метафорично виражатися як у реальних (*Tränen im Auge*), так і в абстрактних сутностях (*in Trauer versunken war*): «Wenn du an deinen Freund, den armen König im Kriege denkst, so denke nicht an ihn, wie er auf dem Lager saß und **in Trauer versunken war**, sondern denke an ihn, wie er **mit Tränen im Auge** und mit Blut an den Händen gelächelt hat!» [13, с. 109]; прийменник *inmitten*: реальні сутності – «Der Monte Giallo **stand inmitten eines Kreises von schönen und berühmten Bergen** wenig bekannt und ungeliebt» [там само, с. 38], абстрактні сутності – «Er empfand <...>, daß **er auch inmitten des Lebens ein Einsamer** und gewissermaßen ein Zuschauer und Fremdling **bleiben würde**...» [13, с. 49]. Наведені речення демонструють нам концептуалізацію понять емоційної сфери людини (*in Trauer versunken war*), реального географічного простору (*stand inmitten eines Kreises von schönen uns berühmten Bergen*), фізіологічних процесів (*mit Tränen im Auge*) та абстрактних термінів (*er würde inmitten des Lebens bleiben*).

Важливим параметром вербалізації процесу сприйняття категорії простору є *поняття руху*, яке трактується відносно суб'єкта як зміна місцезнаходження суб'єкта. Релевантними факторами сприйняття руху, які відображені у казках Германа Гессе, нами були виділені такі: носій руху; простір, у якому він переміщується; спрямованість руху; швидкість переміщення та спосіб, яким здійснюється рух.

На відміну від реального (географічного) простору персонажі казок Германа Гессе переміщуються як звичайним способом: «Frohlockend **betrat er den schmalen Steig** und **ging behend und leicht wie eine Ziege voraus**» [409, с. 44], так і фантастичним: «**Der Königsbote setzte sich und ritt auf dem Vogel**. «Schließe die Augen!» befahl der Vogel, und er tat es, und **sie flogen durch die Finsternisses Himmels lautlos**» [13, с. 100].

Розглянемо на прикладі аналізу уривка із казки Г. Гессе «Der Dichter»: «Als er sehr lange gewandert war, erreichte er die Quelle des Flusses und fand in großer Einsamkeit eine Bambushütte

stehen, und vor der Hütte saß auf einer geflochtenen Matte der alte Mann, den er am Ufer bei dem Baumstamm gesehen hatte. Er saß und spielte die Laute, und als er den Gast sich mit Ehrfurcht nähern sah, erhob er sich nicht, noch grüßte er ihn, sondern lächelte nur und ließ die zarten Finger über die Saiten laufen, und eine zauberhafte Musik floß wie eine silberne Wolke durch das Tal, daß der Jüngling stand und sich verwunderte und in süßem Erstaunen alles andere vergaß, bis der Meister des vollkommenen Wortes seine kleine Laute beiseite legte und in die Hütte trat. Da folgte ihm Han Fook mit Ehrfurcht und blieb bei ihm als sein Diener und Schüler» [13, с. 289–290].

Зазначений фрагмент Гессе описує події, які відбувалися в області простору перед бамбуковою хатиною в лісі. Мовне позначення вказаної області простору вимагає відповідних засобів вербалізації, в даному випадку словосполучення із лексемою *die Hütte*: *er fand eine Bambushütte stehen, vor der Hütte saß... der alte Mann, bis der Meister... in die Hütte trat*.

Аналіз особливостей мовного вираження просторових відношень у даному уривку дозволив виділити їх наступні типи:

1) дії об'єкта в просторі: *erreichte er die Quelle des Flusses und fand... in großer Einsamkeit eine Bambushütte stehen*;

2) переміщення об'єкта в межах одного просторового орієнтира всередину іншого: *der Meister... in die Hütte trat, da folgte ihm Han Fook*;

3) перебування об'єкта в просторі орієнтира: *er saß und spielte die Laute, er... ließ die zarten Finger über die Saiten laufen, der Jüngling stand...*

На основі аналізу даного прикладу можна побачити, що розгляд ситуації просторової локалізації вимагає наявності у локативній фразі функціонально-семантичних ролей **семантичного об'єкта**, який виражається іменниками (*der Mann, der Gast, der Jüngling, der Meister, der Diener, der Schüler*), займенниками (*er, ihn, ihm*); **семантичного предиката**, який репрезентується дієсловами руху (*laufen, fließen, treten, folgen* та ін.), дієсловами дії (*spielen, grüßen, lächeln* та ін.); **локалізатора**, який у даному прикладі вербалізується прийменниками (*auf, an, über, durch, in, bei*); та **просторового орієнтира**, що виражається іменниками (*die Hütte, die Bambushütte*).

Для номінації просторових локусів автор вживає іменники *die Quelle des Flusses, die Bambushütte, die Hütte, das Ufer, das Tal*.

Локалізація подій виражається **іменниками**, до семантичної парадигми яких відноситься позначення місця, у якому щось відбувається: житлові будинки, адміністративні будівлі, географічні поняття тощо: *Das Land Dschou stieß im Westen an die Länder der mongolischen Barbaren, und seine Residenz Fong lag mitten in einem unsicheren Gebiet, das von Zeit zu Zeit den Überfällen und Raubzügen jener Barbarenstämme ausgesetzt war. Darum mußte daran gedacht werden, den Grenzschutz möglichst zu verstärken und namentlich die Residenz besser zu schützen»* [13, с. 223]; *<...> vielleicht gab*

es nicht bloß in Venedig, sondern in ganz Italien, Mailand nicht ausgenommen, keine seltsamere und possierlichere Figur» [там само, с. 8].

Концепт подієвості містить велику кількість значень, які описують те, що відбувається з людьми та предметами: процеси, ситуації, стани, дії, зміни положень тощо. Невеликий обсяг художніх казок Германа Гессе передбачає передовсім опис подій, які відбуваються із персонажами творів. Це зумовило виділення деяких різновидів просторових відношень в аналізованих текстах:

1. характеристика статичності суб'єкта в просторі: *Der Monte Giallo stand inmitten eines Kreises von schönen und berühmten Bergen wenig bekannt und ungeliebt»* [13, с. 38] *Es war einmal ein Vater, der hatte zwei Söhne»* [13, с. 250]. Тут ми часто зустрічаємо конструкції «одного разу» «жили-були» та інші, які є характерними для структури казок, а також дієслова на позначення статичності: *sein* (бути), *stehen* (стояти), *liegen* (лежати);

2. локалізація стану суб'єкта: *Die Leute von Faldum lebten fröhlich in der Stadt und in den vielen Tälern <...>»* [13, с. 131];

3. локалізація стану оточуючого середовища: *Aber rote Beeren waren in den Büschen reif <...>»* [там само, с. 144]; *<...> die kleinen Kanäle lagen unbeweglich <...>»* [13, с. 10];

4. функціонування предмета в просторі: *Hoch über Stadt und Land leuchteten die Felsen des Berges, sein gewaltiger Schatten wanderte mit jedem Tage über das Land, seine Bäche und Ströme verkündigten unten das Kommen und Schwinden der Jahreszeiten, der Berg war der Hort und Vater aller geworden»* [13, с. 130];

5. рух у просторі та зміна місцеположення: *Ich ging erschöpft dem Häuschen entgegen, nicht so verzweifelt, wie ich hätte sein müssen <...>»* [13, с. 175]; *Im Frühling seiner Kindheit lief Anselm durch den grünen Garten»* [там само, с. 143]; *Er zog den Stuhl mit dem Fuß ein wenig näher zu sich, spitzte seinen – künstlerbleistift, nahm das Skizzenbuch auf die Knie und fing an zu zeichnen»* [13, с. 188];

6. локалізація зорового та слухового сприйняття суб'єкта: *Da sah er, daß er am Rande eines Waldes stand, und unter ihm in der ersten Morgenhelle die glänzende Ebene, daß ihr Licht ihn blendete»* [13, с. 100];

7. локалізація відношень між суб'єктами: *Obwohl nun das Fräulein Margherita <...> hochmütig und harten Herzens war, hatte sie doch zu ihrem Zwerg viele Zuneigung <...>»* [13, с. 12];

8. присутність/відсутність об'єктів у просторі: *Damit trat der alte Mann in den schmalen Schatten des Baumes und war alsbald verschwunden, und Han Fook, der ihn vergebens suchte und keine Spur von ihm mehr fand <...>»* [13, с. 50].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що просторові відношення реалізують у реченнях різні пропозиції (номінативність, акціональність, характеристизація, стан). При цьому ми спостерігаємо логічне виділення певних компонентів мовного висловлювання.

Список літератури:

1. Белехова Л. І. Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний аспект: Монографія / Лариса Іванівна Белехова. – [вид. 2-ге, доп. і перероб.] – М.: ООО «Звездапад», 2004. – 376 с.
2. Белова А. Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К.: КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2001. – № 5. – С. 15–21.
3. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Олена Марківна Кагановська. – К., 2003. – 502 с.
4. Кагановська О. М. Теорія можливих світів в аспекті авторсько-персонажного подання: співвідношення імплікації та експлікації / О. М. Кагановська // Вісник Черкаського університету. Серія філологічні науки, 2000. – Вип. 15. – С. 125–134.
5. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезії Шекспіра: [монографія] / Віра Григорівна Ніконова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2007. – 364 с.
6. Топоров В. Н. Пространство и текст / В. Н. Топоров // Текст: семантика и структура. – М.: Наука, 1983. – С. 227–284.
7. Freeman M. The Body in the World: A Cognitive Approach to the Shape of a Poetic Text / Margaret Freeman // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis. – Amsterdam, Philadelphia, 2002. – 234 p.
8. Tsur R. Towards a Theory of Cognitive Poetics / Reuven Tsur. – Amsterdam; N. Y.: North-Holland, 1992. – 573 p.
9. Turner M. The Literary Mind: The Origins of Thought and Language / M. Turner. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 197 p.
10. Vater H. Einführung in die Raum-Linguistik / Heinz Vater // Kölner linguistische Arbeiten – Germanistik; 24. – [2. ed.] – Hürth-Efferen: Gabel, 1991. – 107 S.
11. Vater H. Einführung in die Textlinguistik. Struktur und Verstehen von Texten / Heinz Vater. – [3. Aufl.]. – München: Wilhelm Fink Verlag, 2001. – 223 S.
12. Wenz K. Raum, Raumsprache und Sprachräume: zur Textsemiotik der Raumbeschreibung / Karin Wenz (Hrsg.). – Tübingen: Narr, 1997. – 257 S.
13. Hesse H. Die Märchen / Hermann Hesse. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2006. – 288 S.
14. Hesse H. Sämtliche Werke in 20 Bänden und einem Registerband. B. 9: Märchen, Legenden, Übertragungen, Dramatisches, Idyllen / Hermann Hesse // Volker Michels (Hrsg.). – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2001. – 678 S.

Губа Л.В.

Киевский национальный университет культуры и искусств

**КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ПРОСТРАНСТВА
В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СКАЗКАХ ГЕРМАНА ГЕССЕ****Аннотация**

В статье рассматривается концептуализация пространства в текстах художественных сказок немецкого писателя Германа Гессе. Главной когнитивной стратегией в анализируемых текстах была определена стратегия разделения пространства на «внешнее» (открытое) и «внутреннее» (закрытое). Анализ фантастического пространства сказок Г. Гессе позволил выделить такие дифференциальные признаки: «открытость», «закрытость», «горизонталь», «вертикаль», «протяженность», «отсутствие протяженности в пространстве». По направлению пространственной топографии в анализируемых текстах было выделено горизонтальное и вертикальное пространство.

Ключевые слова: категория пространства, концептуализация пространства, когнитивные стратегии, художественная сказка, пространственные отношения, Герман Гессе.

Guba L.V.

Kyiv National University of Culture and Arts

**CONCEPTUALIZATION OF SPACE
IN THE LITERARY FAIRY TALES OF HERMANN HESSE****Summary**

The article considers the conceptualization of space in the texts of literary fairy tales of the German writer Hermann Hesse. The main cognitive strategy in the given texts was the strategy of dividing the space into «external» (open) and «internal» (closed). Analysis of the fantastic space of literary fairy tales of H. Hesse singled out the following differential signs: «openness», «closeness», «horizontal», «vertical», «length», «absence of extension in space». In terms of spatial topography, horizontal and vertical space was identified in the given texts.

Keywords: category of space, conceptualization of space, cognitive strategies, literary fairy tales, spatial relations, Hermann Hesse.